

täisiin ihmisten tarpeita, jotka perustuisivat asukkaiden yleiskokouksissaan sekä yleiskokousten konfederaatioissa päättämiin normeihin. Yhteisöjen päätökset tulitaisiin tekemään suorien, kasvottaisten käytäntöjen mukaan, jossa kaiken koordinoivan keskustelun tekisi mandaatilla sidotut valtuutetut. Harkinta tulitaisiin vuorostaan välittämään takaisin keskustelulle, hyväksynnälle, muutoksille tai hylättäväksi kansankokousten kansankokoukselle (tai Kommuunien kommuunille) *kokonaisuudessaan*, joka heijastaisi koko yleiskokousten enemmistön tahtoa.

Emme voi tietää kuinka paljon teknologia tulee laajentumaan tulevien vuosikymmenien aikana, puhumattakaan sukupolvista. Sen kasvu ja sen mahdollisuudet tulevat luultavasti olemaan liian häikäiseviä, että edes kaikkien mielikuvitusrikkain utooppikkokaan kykenisi sitä hahmottamaan. Jos ei mitään muuta, niin meidät on pyyhkäisty pysyvään teknologiseen ja viestintä vallankumoukseen, jonka huipentumaa on mahdotonta nähdä ennalta. Tämä vallan ja tiedon kasaaminen avaa kaksi radikaalisti ristiriidassa olevaa mahdollisuutta: joko ihmiskunta todellakin tuhoaa itsensä ja ympäristönsä, tai sitten se tulee luomaan puutarhan, hedelmällisen ja hyväntahtoisen maailman, jota ei edes kaikkein mielikuvituksekkain utoopikko, Charles Fourier, ei olisi kyennyt kuvittelemaan.

On sopivaa että tuon kaltaiset äärimmäiset ilmaantuvat nyt ja näin äärimmäisessä muodossa. Jollei yhteiskuntaekologiaa — sen naturalistisen maailmankuvan, sen kehityskeskisen luonnollisten ja yhteiskunnallisten ilmiöiden tulkinnan kanssa, sen tiedonalan korostaessa vapautta ja vastuuta mielikuvituksella — tuoda tuonkaltaisten historiallisten päämäärien palvelukseen, ihmiskunta voi hyvinkin osoittautua kykenemättömäksi muuttamaan maailmaa. Emme voi lykätä näitä mahdollisuuksia loputtomiin: joko tulee nousemaan liike joka panee ihmiskunnan liikkeelle, tai sitten viimeinen suuri mahdollisuus historiassa ihmiskunnan täydeksi vapautumiseksi tulee katoamaan hillitsemättömään itsetuhoon.

Mitä yhteiskuntaekologia tarkoittaa?

Murray Bookchin
suom. Jussi Haverinen

14. lokakuuta 2008

federatiivisten neuvostojen verkostojen kautta, ja jossa kaupunkien ja kuntien oletettaisiin lähettävän mandaatilla sidottunsa, takaisin kutsuttavat valtuutettunsa välittämään erimielisyyksissä. Kaikki päätökset täytyisi ratifioida konfederaloituneiden kuntien ja kaupunkien kansankokousten enemmistöllä. Tämän institutionaalisen prosessin voisi aloittaa naapurustoissa jättiläiskaupungeissa sekä myös pienten kaupunkien verkostoissa. Itseasiassa, lukuisien “kaupungintalojen” muodostamista on jo toistuvasti ehdotettu niinkin isoissa kaupungeissa kuin New Yorkissa ja Pariisissa, hyvin järjestäytyneiden elitististen ryhmien, jotka koittivat keskittää valtaa sen hajauttamisen sallimisen sijaan, päihittäessä ne.

Valta tulee aina kuulumaan eliitti ja käskevässä asemassa olevalle ryhmitymälle, mikäli sitä ei institutionalisoida kasvoittaiseen demokratiaan, ihmisten keskuuteen jotka ovat täysin valtuutettuja yhteiskunnan jäseniä tekemään päätöksiä uusissa kunnallisissa yleiskokouksissa. Pyrkimykset valtuuttaa kansaa tällä tapaa muodostavat jatkuvan haasteen kansallisvaltiolle — toisin sanoen, kaksoisvallan, jossa vapaa kunta on olemassa avoimessa jännitteessä kansallisvaltion kanssa. Valta, joka ei kuulu kansalle kuulu väistämättä valtiolle ja sen edustamille riistäville eduille. Mikä ei tarkoita, että *monimuotoisuus* ei olisi toivottavaa; päinvastoin, se on lähde kulttuuriselle luovuudelle. Kuitenkaan sitä ei tulisi koskaan juhlistaa nationalistisena käsitteenä “irralisuudesta” koko ihmiskunnan eduista, tai muuten tulee taantumaan kansakunnan ja tribalismin nurkkakuntaisuuteen.

Mikäli kansalaisuuden koko todellisuus kaikessa sen vuorovaikutuksessa sekä poliittisessa elinvoimaisuudessa alkaa heikkenemään, sen katoaminen oli ennakkokematon menetyksensä ihmiskunnan kehityksessä. Kansalaisuus, klassisessa merkityksessään, joka sisälsi elinikäisen, eettisesti suuntauneen opetuksen julkisiin asioihin osanotossa (eikä sitä kansallisen legitimoinnin tyhjässä muodossa josta se niin usein muodostuu nykypäivänä), tulisi katoamaan. Sen katoaminen tarkoittaisi perhettä laajemman yhteisen elämän surkastumista, julkisen tietoisuuden heikentymistä tarkoittamaan pelkkää surkastunutta egoa, julkisen kentän täydellistä korvaamista yksityisellä maailmalla ja yksityisillä päämäärillä.

Järkevän, yhteiskunnallisesti sitoutuneen ekologisen liikkeen epäonnistuminen tulisi sallimaan mekanisoidun, esteettisesti hedelmättömän, sekä hallinoidun yhteiskunnan joka koostuisi tyhjästä egoista parhaimmillaan tai pahimmillaan totalitaarisista automaateista. Ennen kuin planeetasta tehtäisiin fyysisesti asuinkelvoton, tulisi olemaan vain harvoja ihmisiä jotka kykenisivät elämään siinä.

Vaihtoehtoisesti, todella ekologinen yhteiskunta tulisi avaamaan näköalan “vapaaseen luontoon”, jossa olisi kehittyntä ekoteknologiaa, joka perustuisi aurinko, tuuli ja vesivoimaan; huolellisesti käsitellyt fossiiliset polttoaineet sijoitettaisiin tuottamaan voimaa, jotta kohdattaisiin alueellisesti hahmotettuja tarpeita. Tuotanto tapahtuisi täysin tarpeeseen, ei voitonsaamin takia, ja tarvikkeiden jakaminen tulisi tapahtumaan täysin, että täytet-

joittaisivat kohtuutta kaikissa elämän puolissa vastauksena kapitalististen markkinoiden edistämälle konsumerismille.⁸

Kuitenkaan mikään etiikka tai näkemys ekologisesta yhteiskunnasta, riippumatta siitä kuinka innostunut se on, ei ole merkityksellinen ilman että se saa muotonsa eletyssä politiikassa. *Politiikalla* en tarkoita valtiovaitoa, jota ne joita kutsumme poliitikoiksi harjoittavat — tarkalleen ottaen, ne edustajat jotka on äänestetty tai valittu hoitamaan julkisia asioita ja muodostamaan linjapäätöksiä ohjenuoriksi yhteiskunnan elämälle. Yhteiskuntaekologialle politiikka tarkoittaa sitä mitä se tarkoitti klassisen Ateenan demokraattiselle *polikselle* noin kaksi tuhatta vuotta sitten: suoraa demokratiaa, suoraan demokraattisten julkisten kansankokousten muotoillessa päätökset, sekä sitä että mandaatilla sidotut koordinaattorit, jotka voidaan helposti kutsua takaisin mikäli he eivät noudata kansalaisten kokouksissa tekemiä päätöksiä, toteuttavat nuo päätökset. Olen hyvin tietoinen siitä että Ateenalaista politiikkaa, jopa sen demokraattisimpina aikoina, rumensi orjuuden ja patriarkaatin olemassaolo, sekä muukalaisten poissulkeminen julkisesta elämästä. Tässä suhteessa se, tietenkin, erosi vain hyvin vähän suurimmasta osasta muista saman aikakauden Välimeren sivilisaatioista — tai antiikin Aasialaisista sivilisaatioista. Se mikä teki Ateenan politiikasta ainutlaatuisia oli kuitenkin se, että se loi instituutioita, jotka olivat hämmästyttävän — jopa suoraan — demokraattisia, verrattuna nykypäivän maailman ”demokraattien” tasavaltalaisiin instituutioihin. Joko suoraan tai epäsuoraan, Ateenalainen demokratia inspiroi myöhempiä, kattavampia suoria demokraatioita, kuten monien keskiajan Euroopan kaupunkeja, vuoden 1793 vähän tunnettuja pariisilaisia ”sektioita” (tai naapurustokokouksia), jotka ajoivat Ranskan Vallankumousta hyvin radikaaliin suuntaan, tai epäsuoremmin, Uuden Englannin kaupunginkokouksia ja muita viime aikojen yrityksiä kansalaisten itsehallintoon.⁹

Kuitenkin mikä tahansa itsehallinnollinen yhteisö, joka koittaa elää eristyneenä ja kehittää itseriittoisuutta joutuu nurkkakuntaiseksi, tai jopa rassistiseksi, tulemisen vaaraan. Tämän takia tarve ulottaa suoran demokratian ekologinen politiikka ekoyhteisöjen konfедераatioihin, ja edistää tervettä keskinäistä riippuvuutta, tylsistävän sisäänpäinkääntyneen itsenäisyyden sijaan. Yhteiskuntaekologian on pakotettu sisällyttämään sen politiikkaan kommunalismiin politiikka, jossa kunnat saavat yhdessä oikeuksia itsehallintoon kon-

⁸Kuvailin tämän näkemyksen 1964–65 kirjoittamassani esseessä ”Ekologia ja vallankumouksellinen ajattelu,” ja ne sulautuivat ajan mittaan tätä seuranneisiin ekologisiiin liikkeisiin. Monet niistä teknologisista näkemyksistä, jotka esitin vuoden 1965 esseessäni ”Toward a Liberatory Technology” sulautuivat ja uudelleennimettiin ”soveliaaksi teknologjaksi,” joka on yhteiskunnallisesti melko neutraali ilmaisu verrattuna alunperin käyttämäni ekoteknologian käsitteeseen. Molemmat näistä esseistä voit löytää kirjastani *Post-Scarcity Anarchism*.

⁹Katso ”The Forms of Freedom” *Post-Scarcity Anarchism*, ”The Legacy of Freedom” *The Ecology of Freedom* ja ”Patterns of Civic Freedom” *From Urbanization to Cities: Towards a New Politics of Citizenship* (1982, 1992, uusi versio London: Cassell, 1995)

Luku 1

Mitä yhteiskuntaekologia tarkoittaa?

Yhteiskuntaekologia perustuu siihen vakaumukseen, että lähes kaikki nykyisistä ekologisista ongelmistamme saavat alkunsa syvälle juurtuneista yhteiskunnallisista ongelmista. Tästä näkemyksestä seuraa, että näitä ekologisista ongelmia ei voi ymmärtää, puhumattakaan niiden ratkaisusta, ilman yhteiskuntamme ja sitä hallitsevien järjestömyöksien tarkkaa ymmärtämystä. Konkreettisemmin: taloudelliset, etniset, kulttuuriset ja sukupuolikonfliktit, monien muiden lisäksi, ovat vakavimpien edessämme olevien ekologisten häiriöiden ytimessä — lukuun ottamatta, tietenkään, niitä jotka luonnonkatastrofit ovat aiheuttaneet.

Mikäli tämä lähestymistapa vaikuttaa hieman liian sosiologiselta niistä ympäristönsuojelijoista, jotka pitävät pääasiallisena ekologisena ongelmana villin luonnon tai erämaan säilyttämistä, tai laajemmin ”gaiasta” huolehtimista planeetanlaajuinen ”ykseyden” saavuttamiseksi, he ehkä haluavat harkita viime aikoina tapahtunutta kehitystä. Massiiviset öljyvudot, joita on tapahtunut viimeisten kahden vuosikymmenen aikana, laaja-alainen troopisten metsien ja lauhkealla vyöhykkeellä mahtavien ikivanhojen puiden hävittäminen ja mittavat vesivoima-projektit, jotka peittävät vedellä ihmisten asuinpaikkoja, esittäökseni vain jokusen ongelmista, ovat herättäviä muistutuksia siitä, että todellinen taistelulentä, jolla planeetan ekologisesta tulevaisuudesta päätetään, on selkeästi yhteiskunnallinen, ja kamppailu käydään varsinkin suuryritysten vallan ja koko ihmiskunnan pitkän tähtäimen etujen välillä.

Ekologisten ongelmien erottaminen yhteiskunnallisista ongelmista — tai edes niiden välisen yhteyden vähättely tai muodollinen huomioiminen — onkin itse asiassa karkea tulkintavirhe kasvavan ekologisen kriisin lähteistä. Käytännössä se tapa, jolla ihmiset suhtautuvat toisiinsa sosiaalisina olentoina, on keskeistä ekologisen kriisin ratkaisulle. Jollemme selkeästi myönnä tätä emme kykene näkemään, että hierarkkinen mentaliteetti ja luokkasuh-

teet, jotka läpäisevät yhteiskuntamme niin läpikotaisin, ovat johtaneet itse ajatukseen ei-inhimillisen luonnon herruuttamisesta.

Jollemme käsitä, että nykyinen markkinayhteiskunta, joka rakentuu raa-kalaismaisen kilpailevalle pakolle “kasva tai kuole”, on läpikotaisin persoona-ton, itseään ohjaava mekanismi, tulemme väärin syyttämään muita ilmiöitä — kuten teknologiaa tai väestön kasvua — kasvavista häiriöistä luonnossa. Jätämme silloin huomiotta niiden *pohjimmaiset* syyt, kuten kaupankäynnin voitonsaannin takia, teollisen kasvun sen itsensä takia ja edistyneen samais-tamisen suuryritysten etuun. Lyhyesti sanoen, keskitymme silloin vakavan yhteiskunnallisen patologian *seurauksiin*, itse patologiaan keskittymisen sijaan, ja pyrkimyksemme ohjautuvat silloin rajattuihin päämääriin, joiden saavuttaminen on pikemmin kosmeettista kuin parantavaa.

Jotkin kriitikot ovat viimeaikoina kysyneet onko yhteiskuntaekologia kä-sitellyt aihetta henkisyystä ekologisessa politiikassa tarpeeksi hyvin. Yh-teiskuntaekologia oli itse asiassa yksi ensimmäisistä nykyaikaisista ekolo-gioista, joka vaati kattavaa muutosta olemassaoleviin henkisiin arvoihin. Tuonkaltainen muutos sisältäisi itseasiassa kauaskantoisen muutoksen nykyi-sestä herruuttamisen mentaliteetistä toisiaan täydentävyyden asenteseen, sellaiseen joka näkee roolimme luonnossa luovana, tukevana ja syvästi ei-inhimillisen elämän hyvinvointia arvostavana. Yhteiskuntaekologiassa todel-la *luonnollinen* henkisyys, joka on vapaa mystisistä taantumista, keskittyisi vapautuneen ihmiskunnan kykyyn toimia eettisenä toimijana vähentäen tarpeetonta kärsimystä, sitoutuen ekologiseen palautumiseen ja kehittään luon-non evoluution esteettistä arvostusta kaikessa sen rikkauksessa ja monimuo-toisuudessa.

Joten vaatiessaan kollektiivista pyrkimystä muuttaa yhteiskuntaa, yh-teiskuntaekologia ei ole koskaan karttanut radikaalisti uudenlaisen henkisyys-den tai mentaliteetin tarvetta. Jo niin varhain kuin vuonna 1965, ensim-mäinen julkinen lausunto, joka pyrki esittämään yhteiskuntaekologian aja-tuksia, päättyi seuraavaan tuomioon: “Se mielenlaatu, joka järjestää nyky-päivänä erot ihmisten ja muiden elämän muotojen kanssa hierarkkisiin “pa-remmuuden” ja “huonouden” luokkiin, tulee väistymään monimuotoisuutta ekologisella tavalla — eli toisin sanoen täydentävyyden etiikan mukaisesti — käsittelevän näkökannan tieltä.”¹ Tuon kaltaisessa etiikassa ihmisolennot täy-dentäisivät muita eläviä olentoja omilla kyvyillään luoda rikkaampi, luovem-pi ja kehittyneempi kokonaisuus — ei “hallitsevana” vaan tukevana lajina. Vaikkakin tämä etiikka toistuu kautta koko yhteiskuntaekologian kirjallisuus-ten, toisinaan ilmaistuna pyyntönä “hengellistä luonto uudestaan”, sitä ei

¹Murray Bookchin, “Ecology and Revolutionary Thought”, on julkaistu alunperin libertaari-sosialistisessa lehdessä *Comment* (syysk. 1965) ja koottu muiden merkittävien 1960-luvun esseitteni kanssa, *Post-Scarcity Anarchism* kirjassa (Berkeley: Ramparts Press, 1972; uusi painos Montreal: Black Rose Books, 1977). “Täydentävyyden etiikka” on *The Ecology of Freedom* kirjastani (San Francisco: Cheshire Books, 1982; uusittu Montreal: Black Rose Books, 1991).

lissia instituutioissa, jotka tekevät ihmisistä tiedostavia eettisiä toimijoita, jotka edistävät niin itsensä kuin muiden luontokappaleiden hyvinvointia. Se pyrki evoluutioprosessin rikastumiseen elämämuotojen monimuotoistumi-sen kautta sekä järjellä käyttäen planeetan ihmeellisessä uudelleenluomisessa ekologisten ohjenuorien mukaisesti. Huolimatta kaikkein romanttisimmista näkemyksistä, “Äiti maa” ei välttämättä “tiedä parhaiten”. Se että vastustaa suuryritysten toimia ei välttämättä vaadi sitä että ryhtyy naivin biosen-triseksi. Itseasiassa samalla tapaa, se että ylistää ihmiskunnan potentiaalia kauaskatseisuuteen, järjen käyttöön, sekä teknologisiin saavutuksiin ei tee jostain antroposentristä. Tämän kaltaisten termien käyttö, joka on yleistä nykyisessä ekologisessa liikkeessä, täytyy lopettaa lopullisesti harkitsevalla keskustelulla, eikä paheksuvilla tuomioilla.

Yhteiskuntaekologia, käytännössä, hyväksyy sen että — riippumatta sii-tä pitääkö siitä vai ei — elämä tällä planeetalla riippuu yhteiskunnan tu-levaisuudesta. Sen väite on että evoluutio, niin ensimmäisessä kuin toisessa luonnossa, ei ole vielä valmis. Eivätkä nämä kaksi maailmaa ole niin erillään toisistaan, että meidän olisi pakko välitä yksi tai toinen — joko luonnolli-nen evoluutio, jolla on “biosentrinen” sädekehä, tai yhteiskunnallinen evo-luutio, jolla on “antroposentrinen” sädekehä — luovan biosfäärin perustaksi. Meidän tulee ylittää sekä luonnollinen että sosiaalinen kulkeaksemme kohti uutta synteesiä joka sisältää parhaat puolet molemmista. Tuon kaltaisen syn-teesin tulee ylittää sekä ensimmäinen että toinen luonto luovan, tiedostavan ja tämän takia “vapaa luonnon” muodossa, jossa ihmiset sekaantuvat luon-non evoluutioon parhailla kyvyillään — eettisyyden tajullaan, heidän vailla vertaistaan olevalla kyvyllä käsitteelliseen ajatteluun, sekä heidän huomattavilla voimilla ja viestinnän skaalallaan.

Kuitenkin tuon kaltainen päämäärä jää pelkäksi retorikaksi jolle *liike* anna sille logistista ja yhteiskunnallista todellisuutta. Kuinka voimme orga-nisoida tuon kaltaisen liikkeen? Logistisesti, “vapaa luonto” on saavuttamat-tomissa jollei kaupunkia hajauteta konfederaalisesti liittoituneisiin yhteisöihin, jotka sovitetaan herkästi niihin luonnon alueisiin joilla ne ovat. Ekotek-nologiat sekä aurinko, tuuli, metaani ja muut uusiutuvat energian lähteet; luonnonmukaisen maanviljelyn muodot; sekä suunnittelema ihmisten ko-koisia, monikäyttöisiä teollisia laitoksia täyttämään liittoutuneiden kuntien alueelliset tarpeet — kaikki tämä täytyy tuoda palvelemaan ekologisesti kes-tävää maailmaa, joka perustuu täydentävyyden etiikkaan. Tämä tarkoittaa myös ei ainoastaan kierrätyksen korostamista vaan myös korkealaatuisten tuotteiden valmistamista jotka voivat, monissa tapauksissa, kestää sukupol-vien ajan. Se tarkoittaa tarpeettoman tunteettoman työnteon korvaamis-ta luovalla työllä ja taiteellisen käsityöläisyyden korostamista mekanisoidun tuotannon sijaan. Se tarkoittaa vapaata aikaa olla taiteellinen ja ottaa täy-sin osaa julkisiin asioihin. Olisi toivottavaa että pelkkä tavaroiden saatavuus, tuotannon mekanisointi ja vapaus valita oma materiaallinen elämäntapansa tulisi enemmän tai myöhemmin vaikuttamaan ihmisiin niin että he har-

joista tuotettaisiin joka vuosi uudet mallit.

“Pehmeämpiäkin” teknologioita, mikäli kasva-tai-kuole markkinat tuottaisivat ne, tultaisiin myös käyttämään tuhoisiin kapitalistisiin päämääriin. Kaksi vuosisataa sitten Englannin laajat metsäalueet hakattiin polttoaineksi metallipajoihin käyttäen kirveitä, jotka eivät olleet muuttuneet olemaisesti pronssikauden jälkeen. Itseasiassa huomattava osa Yhdysvalloista raivattiin tyhjäksi metsistä, eläimistä ja alkuperäisasukkaista käyttäen työkaluja ja aseita, jotka vuosisatoja aikaisemmin eläneet renessanssin ihmiset olisivat tunnistanee helposti, riippumatta siitä kuinka paljon niitä oli muokattu. Moderni tekniikka on *nopeuttanut* prosessia, joka oli päässyt jo hyvin käyntiin keskiajan lopulla. Sitä ei voida pitää yksistään syyllisenä yrityksiin, joita oli tehty jo vuosisatojen ajan; se avusti sitä vahinkoa jonka alati-laajentuva markkinajärjestelmä aiheutti, jonka juuret taas olivat vuorostaan yhdessä historian perustavanlaatuisimmista yhteiskunnallisissa muutoksissa: tuotanto ja jakelujärjestelmän kehittämisessä, joka perustuu vaihtoon toisiaan täydentävyyden ja keskinäisen avunannon sijaan.

1.5 Ekologinen yhteiskunta

Yhteiskuntaekologia ei vaadi ainoastaan moraalista elpymistä, vaan, ja ennen kaikkea, yhteiskunnallista uudelleenrakennusta ekologisten periaatteiden mukaan. Se korostaa sitä että, itsessään, eettinen pyyntö vallassaolevilta, jotka perustuvat sokeisiin markkinavoimiin ja armottomaan kilpailuun, on varmasti turha. Itseasiassa, sellaisenaan otettuna, tuon kaltaiset pyynnöt *sumentavat* niitä todellisia valtasuhteita, jotka ovat hallitsevia nykypäivänä saamalla ekologisen yhteiskunnan saavuttamisen näyttämään siltä, että se riippuu vain yksilökohtaisia asenteita muuttamisesta, henkisestä elpymisestä, tai kvasi-uskonnollisesta pelastuksesta.

Vaikkakin se ottaa aina huomioon uuden eettisen näkökulman tärkeyden, yhteiskuntaekologia pyrkii korjaamaan vallassa olevan yhteiskunnan luonnolle aiheuttaman ekologisen vahingon menemällä käsitteiden kuten luonnon herruuden rakenteellisiin kuin myös subjektiivisiin lähteisiin. Toisin sanoen, se haastaa koko ylivallan järjestelmän—sen talouden, sen tekniikan väärinkäytön, sen hallinnollisen koneiston, sen poliittiselle elämälle aiheuttaman alennuksen, itseasiassa koko sen moraalisten tekopyhyyksien ja ihmisten hengen halvennuksen varustuksen— ja pyrkii tuhoamaan ne hierarkiset ja luokkarakennelmat, jotka ovat pakottaneet ihmiskuntaa ja määritelleet suhteen ihmisten ja muun luonnon välillä. Se pyrkii edistämään täydentävyyden etiikkaa, jossa ihmiset ottavat biosfäärin eheyttä tukevan roolin — ihmisten potentiaalin olla luonnon evoluution kaikkein tiedostavimpia luomuksia. Itseasiassa, ihmisillä on eettinen vastuu toimia luovasti tuon evoluution toteutumisessa. Yhteiskuntaekologia korostaa tämän takia tarvetta saada sen täydentävyyden etiikalle käsin kosketeltava muoto yhteiskunnal-

tulisi sekoittaa teologiaan, joka nostaa jumalan luonnon maailman yläpuolelle tai edes pyrkii löytämään sellaisen luonnon sisältä. Yhteiskuntaekologian edistämä henkisyys on ehdottoman *naturalistista* (johtuen sen suhteesta itse ekologiaan, joka juontaa juurensa biologisiin tieteisiin) ylliuonnollisen tai panteistisen spekulatiion sijaan.

Joidenkin ekologisen liikkeen osien pyrkimys painottaa panteistisen “ekospirituaalisuuden” tarvetta yhteiskunnallisiin seikkoihin puuttumisen kustannuksella nostaa esiin vakavia kysymyksiä heidän kyvystään kohdata todellisuutta. Aikana jolloin sokea mekanismi — markkinat — muuttaa maaperää hiekaksi, peittää hedelmällistä maata betonilla, myrkyttää ilmaa ja vettä, ja tuottaa mittavia ilmastollisia ja ilmakehällisiä muutoksia, emme voi jättää huomiotta sitä vaikutusta joka aggressiivisella hierarkkisella ja riistäväällä luokkayhteiskunnalla on luonnon maailmaan. Meidän on pakko kohdata se fakta, että taloudellinen kasvu, sukupuolten välinen sorto, ja etninen heruuttaminen — puhumattakaan suuryritysten, valtion ja byrokratioiden tunkeutumisista ihmisten hyvinvointiin — ovat paljon kykyvämpiä muotoilemaan luonnon maailman tulevaisuutta kuin privatistiset henkisen itsensä pelastuksen muodot. Nämä herruuttamisen muodot tulee haastaa kollektiivisella toiminnalla ja laaja-alaisilla yhteiskunnallisilla liikkeillä, jotka haastavat ekologisen kriisin yhteiskunnalliset juuret, ei pelkästään yksityisillä kulutus- ja sijoitusmuodoilla, joita usein kutsutaan oksymoronisella “vihreän kapitalismin” nimikkeellä. Nykyinen yhteiskunta, joka on hyvin sulatuskykyinen, on erittäin halukas löytämään uusia keinoja kaupalliselle laajentumiselle ja lisäämään ekologista sanastoa sen mainostointiaan ja asiakassuhteisiin.

1.1 Luonto ja yhteiskunta

Jotta pääsisimme tämän voitonsaantiin keskittyneen ekologiakäsityksen ulkopuolelle, meidän tulee aloittaa muutamista perusasioista — tarkemmin ottaen, kysymyksillä siitä mitä yhteiskunta ja luonto itse asiassa ovat. Niiden monien *luonnon* määritelmien joukosta, joita on laadittu sanamuotoon kautta historian, se joka on lähimmässä suhteessa yhteiskuntaekologian kanssa on melko vaikeasti määritettävä ja usein vaikea käsittää, koska sen ymmärtäminen ja sanoiksi pukeminen vaatii tietyn tyyppistä ajattelua — sellaista, joka on ristiriidassa sen kanssa mitä usein sanotaan “lineaariseksi ajatteluksi.” Tämä “epälineaarinen” tai orgaaninen ajattelutapa on kehityskeskineen analyyttisyyden sijaan, tai teknisemmin käsittein sanoen, se on dialektinen instrumentaalisen sijaan. Se käsittää luonnon maailman *kehittyvänä prosessina* kauniiden näköalojen sijaan, joita voi nähdä vuortenhuipuilta tai postikortteihin painettuina. Tämän kaltaiset näkymät tai kuvat ihmisten ulkopuolelta luonnosta ovat periaatteessa staattisia ja epäliikkuvia. Katsoessamme maisemaa huomiomme voi toki hetkeksi kiinnittyä haukan huikkeen lentoon, peuran äkinäiseen laukkaan tai kojootin matalaan loikkaan. Kuitenkin se

minkä todella näemme tuolloin on pelkkää fyysisen liikkeen kinetiikkaa, joka tapahtuu silmiemme edessä olevan kuvan periaatteessa staattisen raamin sisällä. Tuon kaltaiset staattiset kuvat huijaavat meidät uskomaan yksittäisten hetkien ”ikuisuuteen” luonnossa.

Kuitenkin ihmisten ulkopuolinen luonto on enemmän kuin pelkkä kaunis näkyvä, ja kun tutkimme sitä huolella, alamme aistia, että se on periaatteessa kehittyvä ja avautuva ilmiö, rikkaan hedelmällinen, jopa dramaattinen kehitys, joka muuttuu ikuisesti. Tarkoitukseni on määritellä ihmisten ulkopuolinen luonto nimenomaan kehittyvänä prosessina, tai itse asiassa evoluutionsa *kokonaisuutena*. Luonto, näin ajateltuna, kattaa kehityksen epäorgaanisesta orgaaniseen, ja vähemmän kehittyneestä ja suhteellisen rajoittuneesta yksisoluisien organismien maailmasta monisoluisien organismien maailmaan, joilla on yksinkertaiset, ja myöhemmin monimutkaiset sekä ajan mittaan suhteellisen älykkäät hermostot, jotka mahdollistavat innovatiivisten valintojen teon. Lopulta lämmiäisyyden saavuttaminen mahdollistaa organismeille hämmästyttävän joustavuuden elää kaikkein vaativimmissa ympäristöolosuhteissa.

Tämä ihmisten ulkopuolisen luonnon suunnaton draama on kaikilta puoltaan loistava ja ihmeellinen. Sen kehitystä leimaa kasvava subjektiivisuus ja joustavuus ja lisääntyvä erilaistuminen, joka tekee organismeista sopeutuvampia uusiin ympäristön haasteisiin ja mahdollisuuksiin ja joka tekee elävistä olennoista (varsinkin ihmisistä) kykenevämpiä *muuttamaan* ympäristöönsä käyttääkseen tarpeensa sen sijaan että ne ainoastaan sopeutuisivat ympäristönsä muutoksiin. On mahdollista spekuloida että itse aineen potentiaalisuus — atomien lakkaamaton interaktiivisuus niiden muodostaessa uusia kemiallisia yhdistelmiä tuottaakseen aina vain monimutkaisempia molekyylejä, aminohappoja, proteiineja ja sopivissa olosuhteissa alkeellisia elämänmuotoja — on sisäänrakennettua epäorgaanisessa luonnossa.² Tai on mahdollista päättää varsin kuivasti, että ”kamppailu olemassaolosta” tai ”luonnonvalinta” selittää miksi aina vain subjektiivisemmat ja joustavammat olennot kykenevät käsittelemään ympäristön muutoksia tehokkaammin kuin vähemmän subjektiiviset tai joustavat olennot. Kuitenkin jäljelle jää se yksinkertainen fakta, että evoluution draamat ovat tapahtuneet, todistuksen tästä ollessa kiveen kirjoitettua fossiilijäännöksissä. Se, että ihmisten ulkopuolinen luonto on tämä jäännös, tämä historia, tämä kehitys tai evoluutioprosessi, on hyvin selkiyttävä fakta, jota ei voi unohtaa ilman, että samalla unohtetaan itse todellisuus.

²En väitä että monimutkaisuus johtaa välttämättä subjektiivisuuteen vaan pelkäämään sitä, että on vaikea hahmottaa subjektiivisuutta ilman monimutkaisuutta, tarkemmin sanoen ilman hermostojärjestelmää. Ihmiset, aktiivisina toimijina ympäristönsä muuttamisessa, jotta se täyttäisi heidän tarpeensa, eivät olisi kyenneet saavuttamaan nykyistä hallintatasaan ympäristöstään ilman poikkeuksellisen monimutkaisia aivojaan ja hermostojaan — tämän ollessa erinomainen esimerkki alunperin vain hyvin yleisiä tehtäviä omanen elinten erikoistumisesta.

Itseasiassa, siinä suhteessa missä ympäristöliikkeet ja ideologiat pelkäävät moralisoivat epäekologisen yhteiskuntamme pahuutta ja vaativat muutoksia henkilökohtaiseen elämäntapaan ja asenteisiin, ne hämärtävät yhteisen yhteiskunnallisen toiminnan tarvetta ja ne ovat taipuvaisia ohjaamaan sivuun pitkälle menevän yhteiskunnallisen muutoksen puolesta käytävää kamppailua. Samanaikaisesti suuryritykset manipuloivat taitavasti tätä julkista halua henkilökohtaisesti ekologisesti kestäville käytännöille kehittämällä ekologiaa harhoja. Esimerkiksi Mercedes-Benz julistaa kahden sivun lehtimainoksessaan, jota koristaa Paleoliittisen luolan seinässä oleva maalaus biisonista, että ”meidän tulee työskennellä tehoksemme edistyksestä kestävämpää luonnon kannalta ottamalla mukaan ympäristöteemoja suunnitelluissamme uusia tuotteita.”⁷ Tuon kaltaiset viestit ovat tavallisia Saksassa, yhdessä länsi-Euroopan pahimmista saastuttajista. Tuon kaltainen mainonta on yhtä manipuloivaa Yhdysvalloissakin, jossa johtavat saastuttajat julistavat hurskaasti että heille ”jokainen päivä on Maan Päivä.”

Se pointti, jota yhteiskuntaekologia korostaa ei ole se että moraalinen tai henkinen suostuttelu ja elpyminen on merkityksetöntä tai tarpeetonta; ne ovat tarpeellisia ja niillä voi olla opetusarvoa. Kuitenkin moderni kapitalismi on *rakenteellisesti* moraalitonta ja se on tämän takia kuuro moraalille pyynnöille. Moderneja markkinoita ajaa sen omat imperatiivit, riippumatta siitä minkälainen pääjohtaja istuu suuryrityksen ajajan paikalla tai pitää kiinni sen ohjauksesta. Sen valitsema suunta ei riipu eettisistä ohjeista tai henkilökohtaisista taipumuksista vaan voiton tai häviön, kasvun tai kuoleman, syö tai tule syödyksi, ja muiden vastaavien objektiivisista laeista. Maksimi ”Bisnes on bisnestä” kertoo meille selvästi sen, että eettisillä, uskonnollisilla, psykologisilla tai tunteellisilla seikoilla ei ole käytännössä mitään paikkaa tuotannon, voiton ja kasvun saalistavassa maailmassa. On hyvin harhaanjohtavaa ajatella, että voimme erottaa tämän ankan, tai itseasiassa mekaanisten maailman, sen objektiivisista piirteistä eettisillä pyynnöillä.

Yhteiskunnan, joka perustuu lakiin ”kasva tai kuole” sen kaiken kattavana päämääränä, joutuu välttämättömästi aiheuttamaan suunnattomasti tuhoa ensimmäiseen luontoon. Eikä ”kasvu” tarkoita tässä väestön kasvua; riippumatta siitä mitä suurten ikäluokkien tämän hetkinen viisuus väittää, ekologisten syklien kaikkein vakavimmat häiritsijät löytyvät maailman laajoista teollisista keskuksista, jotka eivät ainoastaan myrkytä vettä ja ilmaa, vaan tuottavat myös kasvihuonekaasuja, jotka uhkaavat sulattaa mannerjäät ja saattaa huomattavat osat planeetasta veden alle. Oletetaan, että voisimme jollain tapaa leikata maapallon väestön puoleen: vähentyisikö kasvu ja maan saastuttaminen yhtään? Pääoma vaatisi että oli ”välttämätöntä”, että kaikilla olisi kaksi tai kolme jokaista laitetta, autoa, tai sähköistä kojetta, siinä missä yksi riittäisi jollei olisi jo liikaa. Tämän lisäksi armeija jatkaisi vaatimustaan saada aina vain enemmän kuoleman ja tuhon instrumentteja,

⁷*Der Spiegel* (Sept. 16, 1991), s. 144–45

luu myös useimmat henkilökohtaisen elämän puolet. Toisin kuin feodaalijan aatelisto, jolla oli sen rakastamat maat ja linnat, porvaristolla ei ollut muuta kotia kuin markkinat ja sen pankkiholvit. Luokkana se muutti yhä enemmän maailmasta tehdasalueeksi. Antiikin ja keskiajan aikana yrittäjät olivat normaalisti sijoittaneet voittonsa maahan ja eläneet niin kuin maaseudun ylimystö, tämän johtuessa sen aikakauden ennakkoluuloista “vääräydyllä hankittua” kaupasta saatua omaisuutta kohtaan. Kuitenkin modernin maailman teolliset kapitalistit synnyttivät katkerasti kilpailevat markkinat, jotka antoivat korkean lisäpalkkion teollisesta kasvusta ja siitä taloudellisesta vallasta minkä se antoi, toimien ikäänkuin kasvu olisi päämäärä itsessään.

Yhteiskuntaekologiassa on ratkaisevan tärkeää se että tunnustetaan, että teollinen kasvu ei johdu pelkästään kulttuurisessa näkökannoissa tapahtuneista muutoksista — tai vielä vähemmän tieteellisen ja teknologisen järjen vaikutuksesta yhteiskuntaan. Kasvu tapahtuu ennen kaikkea *ankarien objektiivisten syiden* takia jotka itse markkinoiden laajentuminen luo, *näiden syiden ollessa pitkälti kuuroja moraalille näkökohdille tai pyrkimykselle eettiselle suostutteluun*. Itseasiassa huolimatta siitä tiukasta yhteydestä mikä on kapitalistisen kehityksen ja teknologisen innovaation välillä, kaikkein pakottavin imperatiivi mille tahansa yritykselle ankarilla kapitalistisilla markkinoilla, johtuen niillä vallitsevasta raivokkaan epäinhimillisestä kilpailusta, on yrityksen tarve kasvaa jotta se välttäisi tuhoutumisen sen raakojen kilpailijoiden käsissä. Niinkin tärkeää kuin jopa ahneus voi olla motivoivana syyinä, pelkkä selviytyminen vaatii sitä, että yrittäjän on pakko laajentaa tuotantovoimiaan, että hän pysyisi muiden edellä. Jokaisen kapitalistin täytyy, lyhyesti sanoen, koittaa syödä kilpailijansa — tai muuten se joutuu niiden syömäksi. Avain tähän elinehtoon — selviytymiseen — on laajentuminen, sekä pyrkimys aina vain suurempiin voittoihin, jotka vuorostaan voidaan sijoittaa lisälaajentumiseen. Itseasiassa, ajatus edistyksestä, jota aikanaan pidettiin uskona suuremman ihmisten yhteistyön ja huolenpidon kehittymiseen, yhdistetään nyt aina vain suurempaan kilpailuun sekä vastuuttomaan taloudelliseen kasvuun.

Monien hyvää tarkoittavien ekologisten teoreetikkojen ja heidän ihailijoidensa pyrkimys pelkistää ekologinen kriisi kulttuuriseksi kriisiksi yhteiskunnallisen kriisin sijaan muuttuu hyvin pitkälti asiaa sumentavaksi ja harhaanjohtavaksi. Riippumatta siitä kuinka ekologisesti hyvää tarkoittava yrittäjä saattaa olla, on kuitenkin ankara fakta että hänen selviytymisensä markkinoilla sulkee pois merkityksellisen ekologisen suuntaamisen kehittymisen. Ekologisesti järkevien käytäntöjen omaksuminen asettaa moraalisia näkökantoja omaavan yrittäjän merkittävään ja itseasiassa tappavaan epäedulliseen asemaan kilpailusuhteessa kilpailijaan — joka toimiessaan ilman ekologistia ohjenuoria tai moraalisia rajoituksia, tuottaa halvempia kauppatavaroita matalammilla kuluilla ja saa korkeampia voittoja kasvattaakseen pääomaansa lisää. Markkinoilla on oma lakinsa selviytymisestä: vain kaikkein häikäilemättömimmät voivat nousta sen kilpailevan kamppailun huipulle.

Ihmisten ulkopuolisen luonnon käsittämisellä sen omana interaktiivisena evoluutiona, pelkän kauniin näkymän sijaan, on syvällisiä seuraamuksia — niin eettisiä kuin biologisiakin — ekologiasta kiinnostuneille ihmisille. Ihmiset ruumiillistavat, ainakin potentiaalisesti, ihmisten ulkopuolisen kehityksen ominaisuuksia, jotka asettavat heidät suoraan orgaanisen evolution sisälle. He eivät ole “luonnollisia ulkopuolisia”, käyttäkseni Neil Everndenin lausetta, vahvoja eksoottisia, lajinkehityksellisiä epämuodostumia, jotka työkalujen tekemistaitojensa takia “eivät kykene kehittymään ekosysteemin kanssa missään.”³ Eivätkä he ole “älykkäitä kirppuja”, käyttäkseni galalaiten teoreetikkojen kieltä, jotka uskovat että maa (“Gaia”) on yksi elävä organismi.⁴ Nämä kestävämmät erottelut ihmiskunnan ja evoluutioprosessin välillä ovat yhtä pinnallisia kuin ne ovat myös potentiaalisesti misantrooppisia. Ihmiset ovat hyvin älykkäitä, tai itse asiassa hyvin itsetietoisia kädellisiä, mikä tarkoittaa että he ovat ilmaantuneet — eivät irtaantuneet — selkärankaisten elämänmuotojen pitkästä kehityksestä nisäkkäisiin ja lopulta kädellisiin elämänmuotoihin. He ovat tulos merkittävästä evoluution suuntauksesta kohti älykkyyttä, itsensä tiedostamista, tahtoa, tarkoituksellisuutta ja ilmaisykykyä niin puhutun kielen kuin ruumiinkielen muodossa.

Ihmiset kuuluvat luonnon jatkumoon yhtä paljon kuin heidän kädelliset esi-isänsä tai nisäkkäät yleensäkin. Joten heidän kuvaaminen “ulkopuoliseksi”, joilla ei ole paikkaa tai sukupuuta luonnon evoluutiossa tai heidän näkemisensä periaatteessa loistartutana planeetalla, samalla tapaa kuin kirput loisivat kissoja ja koiria, ei ole ainoastaan huonoa ekologiaa vaan myös huonoa ajattelua. Ilman mitään tajua prosessista tämänkaltainen ajattelu — joka on valitettavasti niin yleistä etikkojen keskuudessa — tekee radikaalin jaon ihmisten ja muiden elämänmuotojen välille. Itse asiassa siinä määrin kuin ympäristöajattelijat romantisoivat ihmisten ulkopuolista luontoa villinä luontona ja näkevät sen aidommin “luonnollisena” kuin ihmisten toimet, he jäädyttävät ihmisten ulkopuolisen luonnon rajoitetuksi kentäksi, jossa ihmisten innovaatiolla, ennaltanäkemisellä ja luovuudella ei ole paikkaa eivätkä ne tarjoa mitään mahdollisuuksia.

Totuus on, että ihmiset eivät ainoastaan kuulu luontoon, he ovat pitkän, luonnollisen evoluutioprosessin tuloksia. Heidän näennäisesti “luonnottomat” toimensa — kuten teknologian ja tieteen kehitys, muotoiltavien yhteiskunnallisten instituutioiden, pitkälti symbolisten viestintämuotojen ja esteettisten arvostusten luominen, sekä kaupunkien ja kuntien perustaminen — olisivat kaikki olleet mahdottomia ilman sitä suurta kokoelmaa ihmisten fyysisiä ominaisuuksia, jotka ovat muodostuneet aikakausien kuluessa, olivatpa ne suuret ihmisaivot tai kaksijalkainen liikkuminen, mikä vapauttaa ihmisten kädet työkalujen tekemiseen ja ruuan kantamiseen. Monilla tavoin ihmisten

³Neil Evernden, *The Natural Alien* (Toronto: University of Toronto Press, 1986), s. 109.

⁴Lainattu Alan Wolfe, “Up from Humanism,” *American Prospect* (Talvi 1991), s. 125.

ominaisuudet ovat laajennuksia muiden eläinten ominaisuuksiin, jotka ovat kehittyneet aikojen mittaan. Lisääntynyt nuorista huolehtiminen, yhteistyö, ja pitkälti vaistopohjaisen käytöksen korvaantuminen mielen ohjaamalla käytöksellä — kaikki nämä ovat läsnä selkeämmin ihmisten käyttäytymisessä. Ihmisten keskuudessa, verrattuna muihin eläimiin, nämä ominaisuudet ovat tarpeeksi kehittyneitä, jotta ne saavuttavat sen yksityiskohtaisuuden ja täydentävyyden asteen, joka mahdollistaa kulttuurit, jotka sisältävät perheiden, heimojen, joukkojen, hierarkioiden, taloudellisten luokkien ja valtion instituutiot — lyhyesti sanoen, hyvin muokattavissa olevia *yhteiskuntia*, joille ei ole edeltäjää ihmisten ulkopuolisessa maailmassa, jollei hyönteisten geneettisesti ohjelmoitua käytöstä lasketa yhteiskunnaksi. Itse asiassa ihmisyyhteiskunnan ilmaantuminen ja kehittyminen on ollut jatkuvaa vaistopohjaisista käyttäytymistavoista luopumisen prosessia ja uuden kentän tyhjäämistä potentiaalisesti järkevälle käytökselle.

Ihmisenolentoilla on aina juurensa biologisessa evoluutiohistoriassa, jota voimme kutsua “ensimmäiseksi luonnoksi,” mutta he luovat itselleen ominaisen inhimillisen sosiaalisen luonnon, jota voimme kutsua “toiseksi luonnoksi.” Sen sijaan että se olisi luonnoton, ihmisten toinen luonto on huomattavissa määrin ensimmäisen luonnon aikaansaannos. Toisen luonnon pyyhkiminen pois koko luonnosta, tai edes sen minimointi, on luonnon evoluution luovuuden väheksymistä ja sen yksipuolista arviointia. Mikäli “todellinen” evoluutio ruumiillistuu ainoastaan sellaisissa olennoissa kuin harmaakarhuissa, susissa ja valaissa — yleisesti ottaen eläimissä, joita *ihmiset* pitävät esteettisesti miellyttävänä tai suhteellisen älykkäänä — tehdään ihmisistä luonnottomia. Tämän kaltaiset näkemykset, riippumatta siitä pidetäänkö ihmisiä “ulkopuolisina” vai “kirppuina”, ytimeltään asettavat heidät ulkopuolelle itsejärjestytyvän luonnon evoluution ryntäyksestä kohti suurempaa subjektiivisuutta ja joustavuutta. Innostuneemmat tämän ihmiskunnan luonnottomaksi tekemisen kannattajista näkevät ihmiset irrallisina muun luonnon kehityksestä, evoluutioprosessin “luonnonoikkuna”, kuten Paul Shepard sen sanoi. Toiset yksinkertaisesti väistävät ongelman määrittää ihmiskunnan ainutlaatuinen paikka evoluutiossa asettamalla heidät umpimähkään samalle viivalle kovakuoriaisten kanssa niiden “sisäisen arvon” mukaan. “Joko/tai” ehdotusten ajattelutapa, joka luo tuonkaltaisia sekaannuksia, joko kokonaan erottaa sosiaalisen organisaation tai nenäkkäästi saa sen katoamaan organisaation, tämän johtaessa selittämättömään dualismiin toisessa ääripäässä tai naiviin reduktionismiin toisaalla. Dualistista ajattelutapaa, jolla on kvasiteologinen lähtökohhta ajatuksessa, että maailma “tehtiin” ihmisten käyttöön, nimetään *antroposentrisyydeksi* samalla kun reduktionistista ajattelutapaa, jolla on lähes merkityksetön käsitys “biosentrisestä demokratiasta”, nimetään *biosentrisyydeksi*.

Ihmisten ja muun luonnon välinen haarautuma kuvastaa epäonnistumista ajatella organisaation tai lähestyä evoluution ilmiöitä kehityskeskisellä ajattelutavalla. On tarpeetonta sanoa, että mikäli luonto ei olisi sen kummem-

Riippumatta siitä kuinka vaivaavia toisen luonnon muodostamat vaivat ovat, ehdottoman minimin, usufuktin sekä keskinäisen avunannon perinteitä ei voida jättää huomiotta missään antropologian tai historian työssä. Nämä perinteet säilyivät pitkälle historialliselle ajalle ja ne nousivat joskus esiin räjähtävästi massiivisissa kansannousuissa, antiikin Sumerin kapinoista nykyiseen aikaan saakka. Monet näistä kapinoista vaativat hoitavien ja kommunististen arvojen palauttamista, aikoina jolloin elitistinen ja luokkasorto kävi niiden kimppuun. Huolimatta niistä armeijoista, jotka vaelsivat sotivien alueiden maastoa, veronkerääjistä jotka ryöstivät tavallisia kyläläisiä, sekä työvalvojen maatyöläisten ja työläisten päivittäisistä loukkauksista, yhteisöjen elämä jatkui silti ja se säilytti monet sen egalitaarisen menneisyyden rakastetuista arvoista. Sen emppää antiikin despoottit kuin feodaaliherratkaan eivät kyenneet tuhoamaan niitä täysin maaseudun kylistä ja kaupungeista joissa oli itsenäisiä alakohtaisia liittoja. Antiikin Kreikassa järkevä filosofia joka hylkäsi kohtuuttomien halujen painolastin ajattelulle ja poliittiselle elämälle, sekä uskonto joka perustui ankaralle yksinkertaisuudelle, pienensivät usein tarpeita ja rajoittivat ihmisten halua aineellisiin asioihin. Yhdessä ne hidastivat teknologisen edistyksen vauhtia tarpeeksi, että kun kehitettiin uusia tuotantokeinoja, ne saatettiin silti herkkätuntoisesti sulauttaa tasapainoiseen yhteiskuntaan. Keskiaikana markkinat olivat vielä kohtuullisia, usein paikallisia tapahtumia, joissa killat asettivat hinnat, kilpailun sekä jäsentensä tuottamien tuotteiden laadun tarkkojen sääntöjen alaiseiksi.

1.4 “Kasva tai kuole”

Kuitenkin samalla kun hierarkiat ja luokkarakenteet olivat saaneet liikevoimaa ja ne olivat läpäisseet merkittävän osan yhteiskunnasta, niin samalla markkinat alkoivat saamaan oman elämänsä ja ne laajensivat vaikutusalueensa muutamista rajoitetuista alueista laajojen mantereiden syvyiksiin. Siinä missä vaihtokauppa oli usein ollut pääosin tapa täyttää välttämättömät tarpeet, joita killat tai moraaliset ja uskonnolliset rajoitukset rajoittivat, pitkänmatkan kaupankäynti kiersi niiden rajoitusten ympäri. Kaupankäynti ei ainoastaan antanut korkeaa lisäpalkkiota tuotantoa lisäävistä tekniikoista; siitä tuli myös uusien tarpeiden alkuunpanija, joista monet olivat täysin keinotekoisia, ja se antoi suunnattoman sysäyksen kulutuksen ja pääoman kasville. Ensimmäinen pohjois-Italiassa ja Euroopan alankomaissa, sekä myöhemmin — ja ratkaisevasti — Englannissa 1600- ja 1700-lukujen aikana, tavaroiden tuottaminen pelkästään myyntiä ja voittoa varten (kapitalistisen kauppatavaran tuottaminen) sysäsi nopeasti syrjään kaikki kulttuuriset ja sosiaaliset esteet markkinoiden kasville.

1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella uusi teollinen kapitalistinen luokka, jolla oli tehdasjärjestelmänsä ja omistautumisensa rajoittamattomalle kasville, oli aloittanut koko maailman kolonialisointinsa, johon kuu-

subjektiivisuuden ja joustavuuden muotoihin). Raamatullinen määräys, joka antoi kaiken elävän Aatamin ja Nooan käskyvallan alaiseksi oli ennenkaikkea ilmaisu *yhteiskunnallisesta* järjestyksestä. Tuon ajatuksen luonnon herruuttamisesta — joka on niin olennainen näkemykselle ihmisten ulkopuolisesta luonnosta esineenä jota käsketään — voidaan ylittää vain luomalla yhteiskunta, jossa ei ole niitä luokkia ja hierarkisia rakenteita, jotka tekevät käskemisen ja tottelemisen niin yksityiseen kuin myös julkiseen elämäänkin, sekä todellisuuden esineellistämiseksi pelkäksi raakamateriaaliksi hyväksikäytölle. Se että tähän vallankumoukselliseen maailmanjärjestyksen muutokseen kuuluu myös muutoksia asenteissa ja arvoissa tulisi olla niin selvää ettei sitä tarvitse erikseen mainita. Kuitenkin uudet ekologiset asenteet ja arvot tulevat jäämään sekaviksi mikäli niille ei anneta sisältöä ja vakautta todellisten ja objektiivisten instituutioiden kautta (niiden rakenteiden joiden kautta ihmiset konkreettisesti hoitavat asiansa toistensa kanssa) sekä jokapäiväisen elämän käsinkosketeltavien asioiden kautta aina lastenkasvatuksesta työhön ja leikkiin. Kunnes ihmiset lakkaavat elämästä yhteiskunnissa, jotka rakentuvat hierarkioiden sekä taloudellisten luokkien ympärille, emme tule koskaan olemaan vapaita ylivallassa, riippumatta siitä kuinka paljon koitamme häätää sitä rituaaleilla, loitsuilla, ekoteologioilla sekä näennäisesti ”luonnollisten” elämäntapojen omaksunnalla.

Luonnon herruuttamisen ajatuksella on historiansa, joka on lähes yhtä vanha kuin itse hierarkialla. Jo Gilgameshin eepoksessa Mesopotamiasta, draama jonka kirjoitetut muodot ovat noin neljä tuhatta vuotta vanhoja, sankari uhmaa jumalia ja leikkaa mataliksi heidän pyhät puensa pyrkimyksessään saavuttaa kuolemattomuus. *Odysssea* on laaja matkakertomus Kreikkalaisesta soturista, joka on pikemminkin ovela kuin sankarillinen, joka vaelluksiensa aikana periaatteessa nujertaa ne luonnonjumalat, jotka Helleeninen maailma oli perinyt sen vähemmän tunnetuilta edeltäjiltään (ironista kyllä, siitä pimeästä esi-Olympiaanisesta maailmasta jota ekomytisyyden ja henkisyyden kaupustelijat ovat elvyttäneet). Kauan ennen modernin tieteen, ”lineaarisen” järjen, sekä ”teollisen yhteiskunnan” ilmaantumista (lainatakseeni nykyisen ekologisen liikkeen kevyesti mainitsemia kausaalisia syitä), ne hierarkiset ja luokkayhteiskunnat, jotka tuhosivat suuren osan Välimeren vesialueesta sekä Kiinan rinteistä, alkoivat planeetan laajan uudelleenmuokkauksen ja sekä monesti myös sen tuhoamisen.

Varmastikaan ihmisten toinen luonto, sen aiheuttaessa vahinkoa ensimmäiselle luonnolle, ei luonut mitään paratiisia. Se tuhosi usein paljon sitä mikä oli kaunista, luovaa ja dynaamista bioottisessa maailmassa, samoin kuin se hävitti itse ihmiselämääkin murhanhimoisessa sodankäynnissä, kansanmurhissa sekä sydämättömässä sorrossa. Yhteiskuntaekologia väittää, että ihmiselämän tulevaisuus kulkee käsi kädessä ihmisten ulkopuolisen luonnon tulevaisuuden kanssa, mutta se ei kuitenkaan ylenkatso sitä faktaa, että hierarkisen ja luokkayhteiskunnan luonnolle aiheuttamat tuhot saivat vertaisensa vastineen siinä vahingossa mitä se aiheutti suurelle osalle ihmiskuntaa.

paa kuin kaunis näkymä, niin silloin metaforat ja sen runollinen kuvailu saattaisivat riittää korvaamaan systemaattisen ajattelun. Kuitenkin *luonto on luonnon historia*, evolutionaarinen prosessi, joka tapahtuu jossain määrin silmiemme edessä, ja tämän takia häpäisemme sitä ajatellamme sitä jollain muulla tapaa kuin prosessuaalisesti. Toisin sanoen tarvitsemme ajattelutavan, joka tunnistaa että ”se mikä on”, sellaisena kun se meille näyttää, on jatkuvasti kehittymässä ”siksi mitä ei ole” ja on osallisena jatkuvassa itseorganisointiprosessissa, jossa mennyt ja nykyisyys, nostaa esiin uutta potentiaalia aina vain rikkaammalle *kokonaisuudelle* runsaasti eriytyneessä mutta jaetussa jatkumossa. Elämästä tulee ihmismuodossaan rajaamattomasti innovatiivista ja se ylittää suhteellisen kapean kykynsä ainoastaan sopeutua ennalta annettuihin ympäristöoloihin. Kuten V. Gordon Childe sanoo aikanaan: ”Ihminen tekee itsensä; häntä ei ole suunniteltu selviämään geneettisellä rakenteellaan.”

Samalla tapaa, prosessuaalisella, orgaanisella ja dialektisella ajattelutavalla ei ole vaikeuksia löytää ja selittää sosiaalisen ilmaantumisen biologisesta, toisen luonnon ilmaantumisen ensimmäisestä luonnosta. Nykyään vaikuttaa muodikkaammalta käsitellä ekologisesti merkittäviä yhteiskunnallisia aiheita tilintarkastajan tavoin. Siten yksinkertaisesti asetetaan vastakkain kaksi listaa kulttuurisia faktoja — yksi nimetään ”vanhaksi paradigmaksi” ja toinen ”uudeksi paradigmaksi” — ikäänkuin ne olisivat tulojen ja menojen sarakkeita. Ihmiselvän mauttomat asiat kuten *keskittäminen* listataan ”vanhan paradigman” alla, samalla kun vetoavampia asioita kuten *hajauttaminen* pidetään ”uutena paradigmana.” Lopputulos on varasto täynnä iskulauseita tarroihin, joiden ”lopputulos” on pelkästään täyttää hyvää täyttää pahaa vastaan. Vaikka tämä voi olla herkullisen synoptista ja helppoa silmille, se kuitenkin jää tavattomasti vajaaksi aivojen ravintona. Todella *tietääksemme* ja kyetäksemme antamaan tulkitsevaa *merkitystä* yhteiskunnallisille aiheille ja ajatuksille jotka asetellaan näin, meidän tulisi haluta tietää kuinka toinen johdettiin toisesta ja mikä sen osa on kokonaiskehityksessä. Mitä itse asiassa tarkoitetaan ”hajauttamisella” ja millä tapaa se on johtuu keskittymisestä tai johtaa keskittymiseen ihmis-yhteiskunnan historiassa? Jälleen tarvitsemme prosessuaalista ajattelua käsittääksemme prosessuaalisen todellisuuden, mikäli aiomme saada jonkinlaisen tajun *suunnasta* — niin käytännössä kuin teoriassakin — käsitellessämme ekologisia ongelmiamme.

Tällä hetkellä yhteiskuntaekologia vaikuttaa olevan yksin vaatiessaan orgaanista, kehityskeskistä ajattelutapaa kun käsitellään ongelmia, jotka ovat perusluonteeltaan orgaanisia ja kehittyviä. Itse luonnon maailman määrittäminen *kehitykseksi* (vaikkei miksi vain) ilmaisee tarpeen orgaaniselle ajattelulle, samoin kuin ihmisten johtaminen ihmiskunnan ulkopuolisesta luonnosta — johtaminen, josta voimme vetää kauaskantoisia johtopäätöksiä ekologisen etiikan kehitykselle, joka puolestaan voi tarjota vakavasti otettavia suuntaviivoja ekologisten ongelmiamme ratkaisussa.

Yhteiskuntaekologia pyytää meitä näkemään että luonnon maailmaa ja

yhteiskuntaa yhdistää kehitys, mikä tekee niistä yhden luonnon, joka koostuu kahdesta erilaistumisesta: ensimmäisestä tai bioottisesta ja toisesta tai sosiaalisesta luonnosta. Sosiaalinen ja bioottinen luonto jakavat evoluutiollisen potentiaalin suuremmalle subjektiviteetille ja joustavuudelle. Toinen luonto on se tapa, jolla ihmiset, joustavina, hyvin älykkäinä kädellisinä, asuttavat ja *muuttavat* luontoa. Toisin sanoen, ihmiset luovat ympäristön, joka on soveliaian heidän olemassaololleen. Tällä tapaa toinen luonto ei ole erilainen siitä ympäristöstä minkä *jokainen* eläin, riippuen sen kyvyistä, osittain luo sekä mihin se pääosin sopeutuu — eli ne biofyysiset olosuhteet tai ekoyhteisö jossa sen täytyy elää. Periaatteessa, tällä hyvin yksinkertaisella tasolla, ihmiset eivät tee mitään mikä eroaisi muiden olentojen selviytyäkseen tekemistä toimista, rakensivat ne sitten patoja majavien tapaan tai kaivoivat kuoppia myyrien tapaan.

Kuitenkin ne ympäristömuutokset, joita ihmiset tuottavat, ovat syvästi erilaisia kuin mitä muut olennot tekevät. Ihmiset toimivat ympäristössään huomattavalla teknisellä *harkinnalla* riippumatta siitä kuinka puutteellista heidän harkintansa on ekologisten ihanteiden suhteen. Eläimet sopeutuvat ympärillään olevaan maailmaan; ihmiset innovoivat ajatustensa ja sosiaalisen työn kautta. Hyvässä ja pahassa, he muuttavat luontoa täyttääkseen tarpeensa ja halunsa — eivät koska he ovat kieroutuneita, vaan koska he ovat kehittyneet aivan luonnollisesti aikojen mittaan tehdäkseen niin. Heidän kulttuurinsa ovat rikkaita tiedosta, kokemuksesta, yhteistyöstä ja käsitteellisestä älystä; he ovat kuitenkin jakautuneet toisiaan vastaan monissa kehityksensä vaiheissa ryhmien, luokkien, kansallisvaltioiden ja jopa kaupunkivaltioiden välisten konfliktien kautta. Muut elämänmuodot yleisesti ottaen elävät ekologisissa lokeroissaan, vaistojen ja ehdollistettujen refleksioiden ohjatessa pääosin niiden käytöstä. Ihmisyhteisöjä ”sitoo” yhteen joukko *insti-tuutiota*, jotka muuttuvat radikaalisti vuosisatojen mittaan. Muiden elämänmuotojen yhteisöjen merkittävin piirre on niiden yleinen muuttumattomuus, niiden selkeästi ennaltamäärätyt, usein geneettisesti määräytyvät rytmit. Ihmisyhteisöjä ohjaavat osaltaan ideologiset seikat ja nuo seikat saattavat aiheuttaa niihin muutoksia. Muiden elämänmuotojen yhteisöjä yleisesti ottaen sitoo yhteen genetiikasta juurensa saavat vaistot — siinä määrin kuin näitä yhteisöjä on edes olemassa.

Täten ihmiset, jotka ilmaantuvat orgaanisesta evoluutioprosessista, aloittavat pelkän biologisten ja selviytymistarpeidensa voimasta sosiaalisen kehityksen, joka selkeästi sisältää heidän orgaanisen evoluutioprosessinsa. Kiitos luonnon heille suomen älykkyyden, viestintätaitojen, kyvyn institutionaaliseen organisoitumiseen ja suhteellisen vapauden vaistopohjaisesta käytöksestä, he muokkaavat ympäristöään — kuten muutkin elämänmuodot tekevät — käyttäen heidän biologisen varustuksensa täyttä voimaa. Tämä varustus tekee heille mahdolliseksi osallistua, ei ainoastaan sosiaaliseen elämään, vaan myös sosiaaliseen kehitykseen. Periaatetasolla ei ole niin, että ihmiset käyttäytyisivät eri tavalla kuin eläimet tai olisivat luonnostaan ongelmalli-

tarvitsi itsensä ylläpitämislle koskaan sallittu joutua yksityisomistukseen; individualistisen hallinnan ylitse meni laajempi *usufruktin* periaate — käsitys siitä, että tarvikkeita jotka eivät oleet yhden ryhmän käytössä, mikäli sitä tarvittiin, voisi toinen ryhmä ottaa käyttöönsä. Tällä tapaa käyttämättön maa, puutarhat, jopa työkalut ja aseet, mikäli niitä ei käytetty, olivat usein kenen tahansa yhteisön jäsenen, joka tarvitsi niitä, käytettävissä. Tämän lisäksi tavat suosivat *keskinäistä avunantoa*, varsin järkevää yhteistyölle perustuvaa tavaroiden ja työn jakoa, niin että yksilö tai perhe joka oli joutunut ahtaalle saattoi odottaa muiden apua. Kokonaisuutena nämä tavat kasvoivat niin kiinni orgaaniseen yhteiskuntaan että ne säilyivät vielä pitkän aikaa senkin jälkeen kun hierarkiasta tuli sortavaa ja luokkayhteiskunnasta hallitseva.

1.3 Ajatus luonnon herruudesta

Luonto yleisenä käsitteenä, tarkoittaen bioottista ympäristöä josta ihmiset ottavat yksinkertaisia asioita joita he tarvitsevat selviytyäkseen, ei usein tarkoita mitään kirjoitustaidottomille ihmisille. Heidän ollessa täysin sen sisäissä, jopa ylistäen sitä animistisissa rituaaleissa ympäristössä jota he pitävät elämän keskipisteenä, usein siirtäen omia sosiaalisia instituutioitaan muiden elämänmuotojen käyttöön, kuten on käynyt kun Amerikan alkuperäiskansat puhuvat majavien ”majoista” tai ihmisten kaltaisista hengistä, itse ”luonnon” käsite jää kuitenkin käsittämättömäksi. Alkuperäiskansojen kielistä ei usein ole helppo löytää sanoja, mikäli niitä onkaan, tavanomaiselle luontokäsityksellemme.

Hierarkian ja herruuden nousun myötä kuitenkin istutettiin siemen sille uskomukselle että ensinnäkin on olemassa ensimmäinen luonto joka on olemassa maailmana joka selvästi erotettavissa yhteisöstä, ja sen voi myös järjestää hierarkisesti ja että ihmiset voivat päästä sen herroiksi. Magian maailmankuva paljastaa tämän muutoksen selvästi. Siinä luontoa ei käsitellä erillisenä maailmana; pikemminkin magian harjoittaja pyysi riistaeläimen ”päällikköhenkeä” (joka oli hämmentävä hahmo unimaailmassa) houkuttelemaan eläintä nolta tai keihästä kohti. Myöhemmin magia välineellistyi lähes täysin; metsästäjä käytti magiaa ”pakottaakseen” eläimen saaliiksi. Siinä missä varhaisimpia magian muotoja saattoi pitää yleisesti hierarkiattoman ja egalitaarisen yhteisön toimintatapana, myöhemmät animistiset uskomukset paljastavat enemmän tai vähemmän hierarkisen käsityksen luonnosta ja ihmisten piilevästä voimasta päästä todellisuuden herraksi.

Tässä kohtaa tulee korostaa sitä, että itse *ajatuksella* luonnon herruttamisesta on perimmäiset juurensa siinä, että ihmiset herruttavat toisiaan sekä luonnon rakenteellisesta hahmottamisesta hierarkiseksi olentojen ruokaketjuksi (tämän ollessa muuten staattinen käsitys, jolla ei ole suhdetta elämän dynaamiseen evoluutioon, joka kehittyi aina vain kehittyneempiin

luokkien muodossa, muita miehiä.

Hierarkian ilmaantumisen syyt ovat tarpeeksi ilmiselviä: iän vaivat, kasvava väestö, luonnonkatastrofit, teknologiset muutokset jotka suosivat metsästyksen ja eläinten hoidon toimia enemmän kuin kasvinkasvatuksen vastuuta, julkisen yhteisön kasvu, sekä sodankäynnin leviäminen. Täytyy kuitenkin korostaa, että hierarkkinen herruuttaminen, niinkin pakottavaa kuin se voi ollakin, ei ole sama asia kuin luokkien välinen riisto. Kuten kirjoitin *The Ecology of Freedomissa*, hierarkiaa täytyy pitää *institutionalisoituina* suhteina, suhteina, jotka elävät olennot kirjaimellisesti rakentavat tai luovat, mutta jotka eivät ole kuitenkaan ankaran sidottuja vaistoihin tai myöskään yksittäisiin omintakeisiin luonteenpiirteisiin. Tarkoitan tällä sitä, että niiden täytyy muodostaa selkeä pakottavien ja etuoikeutettujen arvojen *yhteiskunnallinen* rakenne, joka on olemassa riippumatta joidenkin luonteenpiirteiden takia yhteisössä hallitsevilta vaikuttavista yksilöistä, hierarkia, jota ohjaa yksittäisiä kanssakäymisiä tai sisäänrakennettuja käyttäytymistapoja suurempi sosiaalinen logiikka.⁶

Niitä ei voi pelkistää pelkästään taloudelliseksi suhteiksi, jotka perustuvat työvoiman riistoon. Itse asiassa, monet heimopäälliköt saivat arvonantonsa, joka oli niin keskeinen heidän auktoriteetilleen, antamalla lahjoja ja jopa lupumalla henkilökohtaisista tavaroistaan huomattavissa määrin. Monille heimopäälliköille annettu kunnioitus ansaitaan jakamalla liikatuotantoa todistuksena anteliaisuudesta sen sijaan, että se saataisiin kasaamalla sitä vallanlähteeksi.

Luokat sen sijaan toimivat toisella tapaa. Luokkayhteiskunnissa valtaa saadaan useimmiten *keräämällä* omaisuutta, ei lupumalla siitä; valta-asema taataan avoimella fyysisellä pakottamisella, ei pelkästään suostuttelulla; ja valtio on auktoriteetin takaaja viime kädessä. Sen, että hierarkia on historiallisesti juurtuneempi kuin luokka, voi ehkä varmistaa se tosiasia, että naiset ovat olleet herruutettuina vuosituhsien ajan huolimatta luokkayhteiskunnissa tapahtuneista kattavista muutoksista jopa taloudellisesti egalitaariseen suuntaan. Samalla tapaa luokkavallan ja taloudellisen riiston lopettaminen ei ole minkäänlainen taesille, että myös moninaiset hierarkiat ja herruuttamisjärjestelmät katoaisivat.

Hierarkiattomissa yhteiskunnissa tietyt käytötavat ohjaavat ihmisten käytöstä ihmisarvon kunnioituksen mukaisesti. Ensimmäisen tärkeää varhaisissa tavoissa oli *ehdottoman minimin* periaate (käytänkseni Paul Radinin ilmaisu), jaettu käsitys siitä, että saman yhteisön kaikilla jäsenillä oli oikeus elämälle tarpeellisiin asioihin riippumatta siitä, kuinka paljon työtä he tekivät. Sitä, että keneltäkään olisi kielletty ruokaa, suojaa tai muita elintarpeita heikkouden tai edes kevytmielisen käytöksen takia, olisi pidetty inhottavana elämisen oikeuden kieltämisenä. Eikä niitä perusresursseja, joita yhteisö

⁶Murray Bookchin, *The Ecology of Freedom* (Palo Alto, CA: Cheshire Books, 1982), s. 29

sempia tiukasti ekologisesti käsitettynä, vaan se sosiaalinen kehitys, joilla he asteittain astuvat biologisen kehityksensä ulkopuolelle tulee usein ongelmallisemmaksi heille itselleen sekä muille elämänmuodoille. Se kuinka nämä ongelmat ilmaantuvat, ne ideologiat joita ne luovat, se suhde jolla ne edistävät bioottista evoluutiota tai pysäyttävät sitä, sekä se vahinko jonka he aiheuttavat planeetalle kokonaisuudessaan on nykyisen ekologisen kriisin ytimessä. Toinen luonto sellaisena kuin se on nykyään, sen sijaan että se kuvastaisi inhimillisten potentiaalien täyttymystä, on täynnä ristiriitoja, antagonismeja ja ristiinmeneviä etuja, jotka ovat vääristäneet ihmiskunnan ainutlaatuisia kykyä kehitykseen. Sen tulevaisuuden mahdollisuuksiin kuuluu sekä biosfääriin tuhoamisen vaara että, olettaen että ekologisen yhteiskunnan saavuttamiseksi kamppailaan, kyky saavuttaa täysin uudenlainen ekologinen maailmanjärjestys.

1.2 Yhteiskunnallinen hierarkia ja herruuttaminen

Kuinka sitten sosiaalinen ilmaantui biologisesta? Meillä on hyvät syyt uskoa, että samalla kun biologiset seikat kuten sukulaisuus, sukupuolierot ja ikäerot institutionalisoitiin hitaasti, niiden sosiaalinen ulottuvuus oli alunalkaen varsin egalitaarinen. Myöhemmin tämä kehitys sai sortavan hierarkkisen ja sen jälkeeseen riistävän luokkamuodon. Sukulaisuus tai veriside varhaisessa esihistoriassa muodosti selkeästi perheen orgaanisen pohjan. Se itseasiassa liitti perheiden ryhmiä joukkoihin, klaaneihin ja heimoihin joko naimisiinmenon kautta tai fiktiivisillä sukulaissuhteilla muodostaen näin varhaisimman sosiaalisen kentän esi-isillemme. Paljon enemmän kuin muissa nisäkkäissä, yksinkertaiset faktat ihmisten lisääntymisessä ja ihmislapsen pitkä äidillinen hoiva sitoi usein sukulaiset yhteen ja loi vahvan solidaarisuuden sekä ryhmän sisäänpäin kääntymisen tunteen. Miehet, naiset ja heidän lapsensa sosialisointiin suhteellisen vakaan perhe-elämän kautta, joka perustui keskinäisiin velvoitteisiin ja ilmaistuun läheisyyden tunteeseen, joka usein pyhitettiin jonkinlaisilla initiaatioseremonioilla ja avioliittovalloilla.

Ihmisiä, jotka olivat perheen ja kaikkien sen eri joukkojen, klaanien, heimojen ynnä muiden muotojen, ulkopuolella pidettiin "muukalaisina", jotka saatettiin joko toivottaa tervetulleeksi vieraanvaraisesti tai orjuuttaa tai tappaa. Olemassaolevat tavat perustuivat ajattelemattomiin *perinteisiin*, jotka vaikuttivat olleen periytyneitä ikaikaisista ajoista. Se mitä kutsumme *moraaliksi* sai alkunsa käskyinä tai määräyksinä jumalalta tai useilta jumalilta, joka johti siihen että moraaliset uskomukset vaativat jonkin kaltaisen yliluonnollisen tai mystisen vahvistuksen tai pyhityksen, että yhteisö hyväksyi ne. Vasta myöhemmin, antiikin Kreikkalaisista lähtien, ilmaantui järjestyksen keskusteluun ja harkintaan perustuva *etiikka*. Siirtymä sokeasta perinteestä käskävään moraalitteen ja lopulta järkeä käyttävään etiikkaan tapahtui kaupunkien nousun ja urbaanin kosmopolitanismin myötä, vaikkakaan perinteet

ja moraalius eivät millään muotoa menettäneet merkitystään. Ihmiskunta, joka erkani asteittain sosiaalisessa järjestäytymisessään verisiteiden biologisista tosiasioista, alkoi hyväksymään “muukalaisen” ja enenevissä määrin hahmottamaan itsensä jaettuna ihmisten yhteisönä (ja lopulta kansalaisten yhteisönä) sen sijaan että se olisi hahmottanut itsensä etniseksi kansaksi tai ryhmäksi sukulaisia.

Tässä varhaisessa ja sosiaalisessa muotoutuvassa maailmassa muutkin ihmisten biologisista ominaisuuksista muotoutuivat uudelleen pelkästään luonnollisista sosiaalisiksi. Yksi näistä oli fakta iästä ja ikäeroista. Varhaisten ihmisten sosiaalisissa ryhmässä kirjoitetun kielen puute auttoi antamaan vanhoille korkean statuksen, koska heillä oli hallussaan yhteisön perinneviisaus, mukaanlukien tieto perinteisistä sukulaissuhteista, jotka määrittivät avio-olijat kattavien inestitabujen mukaan, sekä ne selviytymistekniikat, jotka ryhmän nuorten sekä varttuneiden jäsenten täytyi oppia. Tämän lisäksi sukupuolierojen *biologinen* fakta muokattiin hiljalleen sosiaalisten ohjenuorien mukaan alunperin toisiaan täydentäviksi sisar- ja veljeskunniksi. Naiset muodostivat omat ruuankeräys ja hoivaryhmänsä, joilla oli omat perinteensä, uskomusjärjestelmänsä ja arvonsa, samalla kun miehet muodostivat omat metsästys ja soturiyhmänsä, joilla oli omat käyttäytymispiirteensä, tapansa ja ideologiansa.

Ottaen huomioon sen kaiken mitä tiedämme biologisten sukulaisuuden, iän, ja sukupuoliryhmien sosialisatiosta — niiden kasvusta varhaisiksi instituutioiksi — ei ole mitään syytä epäillä, etteivät nämä ryhmät alunperin olisi olleet keskenään toisiaan täydentävässä suhteessa. Kukin, omalla tavallaan, tarvitsi toisia muodostaakseen suhteellisen vakaan kokonaisuuden. Yksikään ryhmä ei “herruuttanut” toisia tai koittanut antaa itselleen etuoikeuksia asioiden normaalissa kulussa. Kuitenkin samalla kun kanssakäymisen biologisia perustoja muokattiin ajan mittaan yhteiskunnallisiksi instituutioiksi, näitä yhteiskunnallisia instituutioita muokattiin hiljakseen, eri aikakausina ja eri tavoilla, hierarkisiksi rakenteiksi, jotka perustuivat komentamiseen ja tottelemiseen. Puhun tässä historiallisesta suuntauksesta, jota mikään mystinen voima tai jumala ei ennalta määrännyt, ja joka oli usein hyvin rajoitettu kehitys monien kirjoitustaidottomien tai alkuperäiskulttuurien parissa ja jopa jossain suhteellisen monimutkaisissa sivilisaatioissa.

Hierarkiaa sen varhaisimmissa muodoissa eivät luultavasti leimanneet ne ankarat piirteet, joita se on saanut historian mittaan. Gerontokratian alkuaikoina vanhukset eivät olleet ainoastaan arvostettuja viisautensa takia vaan he olivat usein myös nuorten rakastamia ja vastasivat usein tunteeseen samalla mitalla. Voimme luultavasti selittää myöhempien gerontokratioiden kasvaneen ankaruuden olettamalla, että vanhukset pettävien fyysisten voimien painamina ja riippuvaisina yhteisön hyväntahtoisuudesta olivat haavoituvampia hylkäämiselle aineellisen puutteen aikakausina kuin mikään muu väestön ryhmä. “Jopa kaikkein yksinkertaisimmissa keräilyaluskulttuureissa”, antropologi Paul Radin havainnoi, “päälle, sanotaan vaikka, viisikym-

menvuotiaat ilmeisesti vaativat itselleen tiettyjä valtuuksia ja etuoikeuksia, jotka olivat nimenomaan heille hyödyllisiä eivätkä välttämättä, jos ollenkaan, määräytyneet muiden oikeuksien tai koko yhteisön hyvinvoinnin mukaan.”⁵ Joka tapauksessa sitä, että gerontokratia oli luultavasti varhaisin hierarkian muoto, tukee sen olemassaolo yhteisöissä, jotka ovat niin hajanaisia kuin Australian aboriginaalit, heimoyhteisöt Itä-Afrikassa sekä alkuperäiskansojen yhteisöt Pohjois- ja Etelä-Amerikan mantereilla. Monet heimoneuvostot kautta maailman olivat oikeasti vanhusten neuvostoja, instituutioita, jotka eivät koskaan kadonneet täysin (englannikielen sanan *alderman* viitattaessa tähän) senkään jälkeen kun niiden päälle tuli soturiyhteisöjä, heimopäälliköitä ja kuningaskuntia.

Patrisentrisyys, jossa maskuliiniset arvot, instituutiot ja käytöstavat voitavat feminiinit vastineensa, vaikuttaa kehittyneen gerontokratian vanavedessä. Alunperin patrisentrisyyden ilmaantuminen on saattanut olla hyödyllinen apuneuvo elämälle, joka oli syvästi juurtunut alkuaikojen luonnon maailmaan; kirjoitustaidottomat ja varhaiset alkuperäiskansojen yhteiskunnat olivat periaatteessa pieniä perheyhteisöjä, joissa aineellisen elämän aito keskus oli koti, ei “miesten talo”, joka on niin laajalle levinnyt myöhemmissä monimutkaisemmissa heimoyhteisöissä. Miesten määräysvalta, mikäli sitä voi tarkkaan ottaen siksi kutsua, saa ankarimman ja pakottavimman muotonsa *patriarkaattissa*, instituutiosta, jossa laajennetun perheen tai klaanin vanhin mies on asemassa päättää *kaikkien* muiden ryhmän jäsenten elämästä tai kuolemasta. Naisia saattoi käskä menemään naimisiin jonkun kanssa, mutta he eivät suinkaan olleet ainoita tai edes pääasiallisia patriarkan herruuttamisen kohteita. Poikia, kuten tyttäriäkin, saatettiin määrätä käyttäytymään jollain tapaa patriarkan käskystä tai tappaa hänen mielijohteestaan.

Kuitenkin, mitä patrisentrisyyteen tulee, miesten auktoriteetti ja valtaoikeudet ovat tulos pitkästä, usein ovelasti neuvotellusta kehityksestä, jossa miesten veljeskunta valtaa alaa naisten sisarkunnalta edellisen kasvavien “julkisten” vastuiden perusteella. Kasvava väestö, ulkopuolisten vaeltavat joukot, joiden vaellukset saattoi aiheuttaa kuivuus tai muut epäsuotuisat olosuhteet, sekä eri muotoiset verikostot, mainitakseni yleisiä vihamielisyyden tai sodan syyitä, loivat uuden “julkisen” kentän naisten kodin sisäisen kentän rinnalle, ja edellinen asteittain valtasi alaa jälkimmäiseltä. Karjan vetämien aurojen ilmaantumisen myötä mies, joka oli “eläinten herra”, alkaa tunkeutumaan naisten kasvinkasvatukseen maailmaan. Näin naisten tärkeys laimennetaan hiljakseen, sillä heidän kulttuurinen korkea arvonsa yhteisön sisäisessä elämässä oli perustunut heidän tärkeyteensä ruuan kasvattajina ja kerääjinä. Soturiyhteisöt ja heimopäällikköjen yhteisöt vievät miesten herruuttamisen liikevoiman uudenlaisen aineellisen ja kulttuurisen maailmanjärjestyksen asteelle. Miesten herruudesta tulee äärimmäisen aktiivista ja se luo lopulta maailman, jossa miesten eliitit eivät herruuta ainoastaan naisia vaan myös,

⁵Paul Radin, *The World of Primitive Man* (New York: Grove Press, 1960), s. 125.